

CARLOS LIEVONEN

JOKAINEN ON VIERAS

Donatella Di Cesare
*Pysyvästi vieraana. Muuttoliikkeen
 filosofiaa (Stranieri residenti. Una filosofia
 della migrazione).* Suomentanut Tapani
 Kilpeläinen. niin & näin, 2019. 300 sivua.

Donatella Di Cesaren *Pysyvästi vieraana: Muuttoliikkeen filosofiaa* on monipuolinen katsaus muuttoliikkeen historiaan sekä sen tuottamiin kokemuksiin ja poliittisiin reaktioihin. Tulokulmia on lähes yhtä paljon kuin käsiteltäviä aiheita, joskus hämmäntäväkin paljon. Mukana on muun muassa historiaa, aatehistoriaa, etymologiaa, kielifilosofiaa, eksistentiaalisia, poliittista filosofiaa, etiikkaa ja sosiologiaa. Kirjan lukuisat noin 1–5 sivun alakkapaleet käsittelevät kukin omaa pientä kokonaisuuttaan siten, että lukijan mielenkiinto pysyy yllä, eikä ole mahdollista ennustaa, mitä seuraava kappale tuo tullessaan.

Di Cesaren useita muuttoliikkeeseen liittyviä osa-alueita yhdistelevä filosofinen lähestymistapa asettuu vastaan sellaista filosofiaa, joka pyrkii yksinkertaisesti argumentoimaan rajojen sulkemisen puolesta tai sitä vastaan. Di Cesare ei ryhdy angloamerikkalaisen yhteiskuntateorian hengessä puolustamaan ihmisoikeuksia abstraktissa mielessä, mutta hän ei myöskään ryhdy dialogiin maahanmuuttokriittisten filosofien kanssa. Jälkimmäistä harmittelin vielä kirjan alkupuolella, kun odotin terävää argumentointia ajoittain jopa latteilta mielipiteiltä tuntuvan pohdiskelun sijaan.

Sittemmin kirjan päämäärä tulee selväksi: Di Cesare ei yksinkertaisesti osallistu maahanmuuttoa puolustavaan tai kritisoiivaan keskus-

teluun, vaan pyrkii löytämään uusia tulokulmia sekä kritisoimaan koko keskustelunrajausta. Di Cesare katsoo esimerkiksi ihmisoikeuksia korostavien näkökantojen valitettavasti redusoidun maahanmuuton poliittisen ulottuvuuden eettistä velvollisuutta korostaviin argumentteihin. Hän ei halua hyväksyä annettuna sitä teoreettista taustaa, jota vasten maahanmuutosta filosofiassa yleensä keskustellaan.

Pysyvästi vieraana ei siis niinkään vastaa kysymyksiin vaan kyseenalaistaa kysymyksenasettelut, jotka suurin osa maahanmuuttoa käsittelevästä keskustelusta ottaa itsestäänselvyytenä. Sen sijaan, että ryhdyttäisiin esimerkiksi keksimään kriteerejä, joilla erottaa pakolainen siirtolaisesta, Di Cesare osoittaa tällaisen erottelun millään hyväksyttävällä tavalla mahdottomaksi ja koko pyrkimyksen lähtökohdiltaan ongelmalliseksi. Erottelun taustalla on nimittäin ajatus yhtäältä ei-hyväksyttävistä ja toisaalta hyväksyttävistä tai vastaanoton ansaitsevista siirtolaisista. Di Cesare haluaa katsoa siirtolaisuutta itse muuttamisen aktin kautta ja unohtaa valtioiden ja kansakuntien ”oikeuksina” esitetyt perusteettomat vaatimukset käyttäen valtaa. Ihmiskunta on aina ollut liikkeessä ja siitä on ollut kautta historian paljon kulttuurista hyötyä. Tämä ei kuitenkaan riitä argumentiksi siirtolaisuuden vapauttamisen puolesta, sillä muuttamista pitäisi katsoa henkilöiden vapaana valintana., jonka vapaus perustuu ihmisyyteen eikä valtiokeskeiseen hyötyajatteluun. Valtioiden väliset rajat ovat eettisesti ja argumentatiivisesti hataralla pohjalla lepäävä sosiaalinen konstruktio, jota lähdetään teoksessa vähitellen kolhimaan.

Filosofien kannanotot siirtolaisiin ovat

perinteisesti sisältyneet valtiokeskeiseen paradigmaan, joten heidän on ollut helppo jäädä keskustelemaan maahanmuutosta tietyn kaupan ehdoin. Vaikka valtiot avoimesti julistavat kannattavansa ihmisoikeuksia, on suvereenin valtion ja ihmisoikeussopimusten välillä Di Cesaren mukaan vahva filosofinen jännite. Ne eivät yksinkertaisesti ole yhteensopiva yhtälö, mistä johtuu esimerkiksi se, etteivät ihmis-oikeudet yleensä toteudu käytännössä maahanmuuton yhteydessä.

Filosofien rajoittunut tulokulma lisäksi tarkoittaa sitä, ettei siirtolaisen näkökulma yleensä sisälly filosofien maailmankuvaan tavalla, jolla se on ollut läsnä esimerkiksi Hannah Arendtin filosofassa. Arendt oli itsekin pakolainen ja osittain siksi innovatiivinen ajattelija. Siirtolainen nimittäin tarjoaa uusia tulokulmia ei vain politiikkaan vaan myös filosofiaan. Di Cesare huomioi, että esimerkiksi Platonin dialogeissa muukalaisista ei ole pulaa, kun tarvitaan uusia ideoita pohdittavaksi. Arendtkaan, jonka siirtolaisuuden filosofiaa Di Cesare tiivistää ja kommentoi teoksessaan laajasti, ei kuitenkaan mene siirtolaisuuden filosofiaan yhtä pitkälle kuin Di Cesare, joka jatkaa Arendtin siirtolaisuutta koskevien ajatusten kehittämistä.

”Siirtolainen” ei ole Di Cesarelle ainoastaan konkreettinen henkilö, joka muuttaa paikasta toiseen, vaan myös symbolinen hahmo. Siirtolainen voi paljastaa statuksellaan sellaisia asioita maailmasta, politiikasta ja ihmisyydestä, jotka jäävät syntyperäisten kansalaisten kokemusmaailmassa tottumuksen vahvistamien harhojen peittoon. Maahanmuuttaja on pelätty hahmo, koska hän paljastaa epämurkavia asioita, joita kansakunnat piilottelevat luomalla erilaisia myyttejä. Eräs näistä myyteistä on ajatus yhtenäisestä ja yhteiseen alkuperään jäljitettävästä kansakunnasta, joka tarjoaa kansalaisille identiteetin turvan. Siirtolainen avaa uuden ylimääräisen näkökulman jättäessään vanhan (toisten) yhteisön kuulumatta uuteen (meidän) yhteisöön. Kun kansakunnan ajatuksen yhtenäisyys tulee kyseenalaiseksi, ottavat

sen jäsenet, joiden identiteetti on uhattuna, ymmärrettävästi aggressiivisen puolustuskanan ylläpitääkseen henkistä yhtenäisyyttään ja kuuluvuuden tunnettaan.

Maahanmuuttaja paljastaa kansakuntien keinotekoisuuden, valtionvallan ja lakien kyvykkyyden rajallisuuden ja hänen tilanteensa paljastaa jotakin pelottavaa kaikkien ihmisten olemuksesta: maahanmuuttaja ilmentää fyysisesti myös jokaisen kotimaassaan asuvan ihmisen henkisen ja olemuksellisen vierauden. Kukaan ei loppupelissä ole omasyntyinen ja kaikki ovat väliaikaisia isäntiä.

Vallitsevien – ja sokeuttavien – näkökantojen dekonstruoiminen perustuu pääosin eräänlaiseen aatehistorialliseen analyysiin, jonka myötä kaivetaan esiin nykypäivän ajatusmaailman kontingenssi ja osoitetaan, etteivät itsensäselvyyksinä pidetyt periaatteet seisokaan erityisen vakaalla pohjalla. Esimerkiksi lockelaiseen ja kantilaiseen perinteeseen nojaavan liberalismiin kohdalla Di Cesare huomauttaa valtiollisen suvereniteetin ja yksityisomaisuuden välille hyväksytyin yhteyden olevan vain perusteeton teoriaa yhdentävä käytännöllinen oletus. Juuri *oikeus* karkottaa muukalaiset pois ”omalta” maalta vaatii perusteita maan omistusoikeudelle, ja Di Cesare argumentoi, ettei tätä ole onnistuttu tekemään tyydyttävästi.

Perinteisen poliittisen filosofian lähtökohtana on aina ollut yhteisö eräänlaisena yhtenäisenä joukkona, joka määritetty suurelta osin toisten siihen kuulumattomien yhteisöjen poissulkemisen kautta. Seurauksena jokaisella kansakunnalla on maailmassa paikka, jonka omistamiseen asukkailla on yksinoikeus, josta ei neuvotella. Rasismi ei Di Cesaren mukaan nykypäivänä ole enää pohjimmiltaan uskoa aikoja sitten vääräksi osoitettuihin rotuoppeihin, vaan yhtenäiseen kansakuntaan, jolla on oikeus päättää siitä kenen kanssa elää yhdessä.

Kirjassaan Di Cesare tekee näkyväksi eräänlaisen vastaanottamisen etiikan mahdollisuuden, joka perustuu tietoon siitä, ettei ihmisellä ole omaa maata, ja että hän tarvitsee toista ymmärtääkseen itseään.